

**بررسی جریان فکری
عبداللہ بن مسعود و تاثیر آن بر حادثہ
عاشورا**

احمد نظارتی زادہ

نشر ستارگان درخشان

بررسی جریان فکری عبدالله بن مسعود و تاثیر آن بر حادثه عاشورا

نویسنده: احمد نظارتی زاده

ناشر: ستارگان درخشان

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۴۷-۰۹۲-۶

مركز پخش: اصفهان — ستارگان درخشان ۴۰۰۱ ۳۶۶۷ ۰۳۱

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

سرشناسه	: نظارتی زاده، احمد ۱۳۵۵
عنوان و نام پدیدآور	: بررسی جریان فکری عبدالله بن مسعود و تاثیر آن بر حادثه عاشورا/ احمد نظارتی زاده.
مشخصات نشر	: اصفهان: ستارگان درخشان، ۱۳۹۶
مشخصات ظاهری	: ۱۵۰ ص.
شابک	: 978-600-447-092-6
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۶۷.
موضوع	: ابن مسعود، عبدالله بن مسعود، ۳۱؟ قبل از ۳۱؟ - ۳۱؟
موضوع	: صحابه -- سرگذشتنامه
موضوع	: Muhammad, Prophet, d. 632 -- Companions -- Biography
موضوع	: اسلام -- تاریخ
موضوع	: Islam -- History
موضوع	: واقعه کربلا، ۶۱ق.
موضوع	: Karbala, Battle of, Karbala, Iraq, 680
رده بندی کنگره	: BP ۱۳۹۶۳۲ ۲/ع ۲/الف
رده بندی دیویی	: ۹۴۲/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۷۲۹۳۳۸

فهرست مطالب

مقدمه ۱۳

فصل اول

کلیات ۱۷

سازماندهی پژوهش ۱۸

معرفی برخی منابع ۱۹

فصل دوم

شخصیت عبدالله بن مسعود ۳۵

عبدالله بن مسعود در عصر پیامبر (ص) ۳۶

نخستین دیدار عبدالله بن مسعود با پیامبر (ص) ۳۷

علت مسلمان شدن عبدالله بن مسعود ۳۸

کتک خوردن عبدالله بن مسعود از دست مشرکان ۳۹

عبدالله بن مسعود از دیدگاه پیامبر (ص) و علی (ع) ۴۱

نقل ماجرای غدیر خم ۴۲

فصل سوم

- عبدالله بن مسعود ۴۵
- در عصر خلفا ۴۵
- عبدالله بن مسعود در عصر خلافت ابوبکر ۴۶
- عکس العمل صحابه پیامبر در خصوص حوادث پس از سقیفه ۴۷
- نکته بر کنندگان و معترضین به ابوبکر در غصب خلافت ۴۸
- انکار و اعتراض خالد بن سعید بر ابوبکر ۵۰
- انکار و اعتراض سلمان فارسی بر ابوبکر ۵۱
- انکار و اعتراض بوزر بقرای بر ابوبکر ۵۲
- انکار و اعتراض معاذ بن ابراهیم بر ابوبکر ۵۳
- انکار و اعتراض بریده‌ی سلمی بر ابوبکر ۵۴
- انکار و اعتراض عمار یاسر بر ابوبکر ۵۴
- انکار و اعتراض اُبَی بن کعب بر ابوبکر ۵۵
- انکار و اعتراض خزیمه بن ثابت بر ابوبکر ۵۵
- انکار و اعتراض ابوالهیثم تیهان بر ابوبکر ۵۶
- انکار و اعتراض سهل بن حنیف به ابوبکر ۵۶
- انکار و اعتراض عثمان بن حنیف به ابوبکر ۵۷
- انکار ابویوب انصاری و اعتراض او به ابوبکر ۵۸
- نقش عبدالله بن مسعود در سقیفه و پس از آن ۵۹
- عبدالله بن مسعود در عصر خلافت عمر بن خطاب ۶۳
- نقش عبدالله بن مسعود در سیاست منع نقل و تدوین حدیث ۶۵

دیدگاه خلفاء خصوص نقل و تدوین حدیث.....	۶۷
انگیزه منع نقل و تدوین حدیث از دیدگاه شارحین آن.....	۶۸
واکنش صحابه در مقابل سیاست نقل منع و تدوین حدیث.....	۷۲
عبدالله بن مسعود، نشر یا منع حدیث.....	۷۶
عبدالله بن مسعود در عصر خلافت عثمان بن عفان.....	۸۰
اعتراض عبدالله بن مسعود به حاکم جدید کوفه.....	۸۳
محافظت عبدالله بن مسعود با عثمان در جمع آوری قرآن.....	۹۰
موضع اهل بیت (ع) در خصوص یکسان شدن مصحفها.....	۹۵

فصل چهارم

شکل گیری کوفه و جریان فکر.....	۹۷
چگونگی شکل گیری کوفه.....	۹۸
تشیع و تاریخ پیدایش اولیه آن.....	۱۰۰
کوفه پایگاه تشیع.....	۱۰۵
الف: علت گرایش کوفیان به تشیع.....	۱۰۶
ب: کیفیت و نوع تشیع کوفیان.....	۱۰۹
قاعدین و عدم بیعت با حضرت علی (ع).....	۱۱۱
پیدایش و ظهور خوارج.....	۱۲۲
چگونگی اندیشه خروج.....	۱۲۵
تفکر عثمانی در کوفه.....	۱۲۸
بازتاب تفکر عثمانی در کوفه.....	۱۳۰

نقش معاویه در جهت شیعه زدایی و تقویت تفکر عثمانی در کوفه.....	۱۳۲
انتصاب حاکمان عثمانی مذهب:.....	۱۳۳
سیاست ازعاب و تطمیع:.....	۱۳۴
تبلیغات و جعل حدیث.....	۱۳۷
برخی از روایات جعلی.....	۱۳۸
نتایج سیاستهای معاویه در عراق و کوفه.....	۱۴۱

فصل پنجم

پیدایش مدرسه علم کوفه و نقش آن در تحولات سیاسی کوفه تا سال ۶۱

هجری.....	۱۴۵
تفسیر در دوران صحابه.....	۱۴۶
مدرسه تفسیری مکه.....	۱۴۹
برخی از فتاوای عبدالله بن مسعود.....	۱۶۹
تیمم در صورت نبودن آب (برای نماز و غیره واجب است).....	۱۷۱
نماز عثمان در سفر.....	۱۷۳

فصل ششم

اصحاب عبدالله بن مسعود.....	۱۷۷
اصحاب عبدالله بن مسعود.....	۱۷۸
ربیع بین خثیم ثوری.....	۱۷۸
مسروق بن اجدع همدانی.....	۱۸۵
اسود بن یزید نخعی.....	۱۹۱

۱۹۳	شریح بن حارث بن قیس (شریح قاضی)
۱۹۷	علقمه بن قیس نخعی
۱۹۹	مُره بن شراحیل همدانی کوفی
۲۰۰	عبیده بن عمرو بن قیس سلمانی
۲۰۲	عمرو بن شرحبیل کوفی
۲۰۳	ابوعب الرحن سلمی
۲۰۵	ابووائل شقیق بن سلمه اسدی کوفی
۲۱۳	عبدالله بن مسعود ر اهل بیت علیهم السلام
۲۱۷	توبه و استغفار عبدالله بن مسعود
۲۲۱	سخن آخر
۲۲۷	پی نوشت ها
۲۳۱	فهرست منابع

مقدمه

حادثه‌ی عظیم و غمناک کربلا ولی در عین حال عبرت آموز، توجه محققان بسیاری را از شبه و من و حتی غیر مسلمان را به خود جلب کرده و هر یک از زاویه‌ای به آن نگریست و آن را مورد بررسی و تحلیل قرار داده اند؛ تاریخ نویسان و تحلیل گران امورا در بیان عواملی که منجر به وقوع واقعه‌ی کربلا شد، اموری را ذکر کرده‌اند که نسبتاً جزئی بوده و احیاناً مربوط به شخص یا اشخاص معین می‌باشد.

از نگاه بعضی، وجود شخص یزید بن معاویه در صدر قضایا و مشاوران، همفکران و عمال بی خردی، همچون عبیدالله بن زیاد، عمر بن سعد و شمر بن ذی الجوشن، باعث شکل گیری و انجام این جنایت بزرگ شده است و برخی نیز معتقدند سه عامل؛ عدم بیعت امام با یزید، دعوت مردم کوفه از او، و انجام وظیفه‌ی امر به معروف و نهی از منکر را در این قضیه دخیل و مؤثر می‌دانند. و نویسندگانی نیز از عوامل متعدد دیگری همچون سیاست‌های خلفا و همچنین اعمال معاویه را از علل به وجود آمدن عاشورا به شمار می‌آورند.

گرچه تمامی این تحلیل‌ها در جای خود درست و منطقی به نظر می‌آید، ولی در یک نگاه عمیق و کلی ترمی توان از علل و عواملی نام برد که حاصل یک نوع

تفکر و جریان فکری می‌باشد که پدیده آورندگان آن تنها به ظاهر و پوسته دین بسنده کرده و از حقیقت و اصل دین دور شده اند. اینان گروهی بودند که تمام وقت خود را صرف عبادت، نماز و قرائت قرآن می‌نمودند و از مشارکت در جریانات سیاسی و اجتماعی روز خود غافل و عقب ماندند. این گروه که اکثراً از فقها، شیوخ و قراء کوفه بودند در بین سایر مسلمانان از وجهه خوب و تأثیر گذاشتن برخوردار بودند. به همین منظور بحران‌هایی که پس از رحلت پیامبر (ص) تا سال ۶۱ هجری مسلمانان را درگیر خود نمود؛ تشخیص حق و باطل را برای اتحاد جامعه اسلامی سخت کرده بود همچنین کنارگیری جمع کثیری از صحابه پیامبر (ص) از دخالت در آنچه تعبیر به فتنه می‌شد شک و تردید مسلمانان را در این زمینه برچینان کرد. جنگ جمل اولین نمود رویارویی اندیشه‌های آرمان‌گرایانه و سنت‌گرا در مشارکت و یا عدم مشارکت مردم کوفه در یاری علی (ع) در برابر اهل جمل بود. در رویارویی عراق و شام، گرچه حقانیت علی (ع) برای عراقیان محرز شده بود ولی باز هم گروه‌هایی تحت عنوان قراء که اکثراً از اصحاب و شاگردان عبدالله بن مسعود بودند در همراهی یا عدم همراهی با علی (ع) دچار شک شدند؛ به طوری که گروهی از آنان جهاد در ثغور را بر شمشیر کشیدن بر روی همکیشان خود ترجیح می‌دادند، و دسته‌ای دیگر نیز شرط همکاری با علی (ع) را منوط به عدم شروع جنگ از طرف او قرار دادند. پایان جنگ صفین هم که به مسئله حکمیت منجر شد یکی از نتایجش ظهور فرقه افراطی خوارج از میان گروه‌های طرفدار علی (ع) بود.

این نگاه تازه ضمن کمک به شناخت کامل تر و چرایی به وجود آمدن واقعه عاشورای می‌تواند نتیجه مثبت دیگری نیز به همراه داشته باشد و آن جنبه آموزشی

این قضیه می‌باشد که موجب پند و اندرز و مایه عبرت همیشگی برای همگان در تاریخ باشد لذا در این پژوهش هدف این نیست که چه کسانی عاشورا را به وجود آوردند بلکه منظور این است که چه جریان‌های فکری و عقیدتی موجب شد که این واقعه به این صورت شکل بگیرد، در همین راستا به بررسی جریان فکری یکی از صحابه برجسته پیامبر (ص)، عبدالله بن مسعود پرداخته می‌شود و زوایای زندگی پراز فراز و نشیب وی را مورد ارزیابی قرار می‌دهیم. در این رابطه زندگی سیاسی و اجتماعی ابن مسعود را در سه مقطع زمانی بررسی می‌گردد.

الف) عبدالله بن مسعود در عصر رسول خدا؛ به زندگی نامه و چگونگی اسلام آوردن و حضور و دیدگاه‌های سیاسی، نظامی در زمان حیات پیامبر (ص) اشاره می‌گردد.

ب) عبدالله بن مسعود در عصر خلافت؛ به چگونگی تعامل ابن مسعود با سیاست‌های خلفا اشاره شده است.

ج) جریان فکری عبدالله بن مسعود تا سال ۶۱ هجری؛ که اشاره دارد به منازعات بین ابن مسعود و عثمان و همچنین نقش تاگردان ابن مسعود در جریان‌های سیاسی اجتماعی کوفه.

در ادامه این پژوهش به مردم‌شناسی و نقش نخبگان سیاسی کوفه از بدو تأسیس این شهر اشاره شده است که علاوه بر گروه شیعه به طایفه اعراب و اهل بیت و خصوص عثمانی مذهب، حزب بنی امیه، گروه افراطی خوارج و همچنین به صورت مبسوط به یکی دیگر از گروه‌های نقش‌آفرین و تأثیرگذار در کوفه به نام اصحاب ابن مسعود اشاره می‌گردد. در فصل آخر نیز به جمع‌بندی مطالب

ذکر شده و تقابل یا تعامل ابن مسعود با اهل بیت (ع) و نقش وی در حوادث پس از سقیفه بنی ساعده اشاره شده است.

لازم به ذکر است با توجه به اینکه این موضوع در ردیف کارهای نو و جدید قرار دارد، لذا جهت جمع آوری مطالب و دسترسی به منابع اولیه که اکثراً نیز به زبان عربی تدوین شده، و نبود منابع تحقیقاتی بامشکلات زیادی روبرو گشته، اما به فضل الهی و مساعدت و راهنمایی‌های صورت گرفته توسط اساتید محترم این پژوهش به این صورت آماده گردید.

در پایان لازم است از همه‌ی بزرگوارانی که اینجانب را در به پایان رساندن این نوشتار یاری رساندند از جمله استاد ارجمند جناب آقای دکتر جدیدی، جناب آقای دکتر منتظ التمیم و هیأت علمی دانشگاه اصفهان، حجت الاسلام ولی المسلمین دکتر محمد ضابط زاده و همچنین استاد ارجمند سرکار خانم صامتی کمال تشکر و سپاس را داشته باشم.

اعمد نظارتی زاده

۱۳۹۴